

Samtale med kst. statsråd Riisnäs 20/12-40.

Riisnäs begynte med å redegjøre for sine planer omtrent som han hadde gjort det overfor Justitiarius, Rivertz og Bonnevie. Først skulde de dommere som nå er fylt 65 forlate Høiesterett i henhold til aldersgrenseforordningen. Ved nyutnevnelser skulde det så bli et flertall i retten som delte det nye styres opfatninger - dog så at de dommere som blev sittende skulde få votere fritt, overensstemmende med sin overbevisning, for den nye justitiarius skulde sørge for at det i enhver sak, hvor politiske spørsmål kunde komme op, vilde være et flertall med det nye styres syn. Forresten kunde det være tale om å opheve aldersgrenseforordningen igjen, så vi kunde bli sittende til fylte 70. Men det vilde ikke ta sig ut å gjøre det straks.

Forøvrig mente Riisnäs at det nye styret hadde grunnlaget sitt i den revolusjon som var foregått. Og han vilde minne om at i 1884 var høiesterettsdommerne blitt sittende i Riksretten, endda de sikkert anså stortingsflertallets opptreden for revolusjonär.

F.S.: Det De har forelagt mig, har igrunnen to sider. - Først er det den rent personlige; den skal jeg fort bli ferdig med. Ja, for De kan vel ikke godt tenke Dem, at jeg skulle vilde være med på slikt spillfekteri som De foreslår, - å låne mig til å gi den fremgangsmåten et lovlig skjær. - Men så er det den andre siden: den plikten vi høiesterettsdommere har som grunnlovens voktere. Nå er det jo så, at grunnloven var lite verd, om ikke folket sluttet op om den. Og her har det stor interesse å sammenligne nettop med situasjonen i 1884. Dengang böiet de Konservative høiesterettsmedlemmene sig og blev sittende innetten. Men når de det gjorde, så var det sikkert fordi de hadde sett hvordan folket ved valg efter valg med stadig stigende flertall hadde krevet en endring i den konstitusjonelle praksis. Men hvordan er situasjonen idag? Idag står hele folket sammen som det aldri før har gjort. Og det det står samlet om er nettop grunnlovens bærende ideer. Mer eller mindre klart fatter hver og en, hvad de betyr for oss, de bestemmelsene som verner om det som gir livet menskeverd; grunnloven har idag liv og blod som aldri før. Det er derfor folket står samlet - mot Dere. Det er jo bare et forsvinnende mindretall dere har i partilistene. Og enda færre vilde det vært, om alle hadde stått fritt.

Riisnäs: Ja, jeg må innrømme, at vi tildels har måttet bruke usedvanlige midler.

F.S.: Og legg vel merke til, at alt det beste i folket er på vår side. Jeg gikk isommer en lang fottur gjennom fjell- og fjordbygdene fra Telemark opefter Vestlandet og tilbake over Valdres og Hallingdal. Men jeg møtte ikke en eneste en, som ikke var forbitret over at Stortingets Presidentskap i juni hadde latt sig skremme til å foreslå Kongen avsatt. Og siden, herhjemme, har jeg konstatert, hvordan den innstillingen er blitt stadig mer intens og at den fins iallfall hos alle og enhver, jeg støter på. De eneste nye folkene Dere har fått, det er så vidt jeg forstår de som har lært sig å bære kappen på begge skuldre - endel fordi de tror, det er den sikreste måten å berge pengesekken på. Men den slags folk tror jeg ikke Dere får noen større glede av.

Riisnäs: Nei, jeg må medgi, at tallmessig og kanskje også kvalitetsmessig står vi svakt. Men vi setter vårt håp til ungdommen - ja, jeg mener ikke den akademiske, for jeg vet hvor den står.

19/12-40

Berg med Rivertz og Bonnevie var hos Riisnäs kl. 1½.

Berg: Større sammensurium av vrövl og merkv. jus har jeg aldri hørt. R.s plan er: Stang er under forf. for politisk forseelse og skal avskjediges i henhold til en forordning. I henhold til aldersgrenseforordningen skal de som er over 65 forlate retten. Han håper at når den amputasjonen av retten er foretatt skal aldersgrensen settes til 70 år. Det skulde altså bli en gangs utrensning. Dommere må selvf. være uavhengige, men en annen opfatning må representeres i HR - ved at nye dommere blev opnevnt som delte Reichsk.s syn. Hver gang en slik sak kom fore, skulde just. sammensette retten sånn at det alltid blev flertall for Reichsk.s opfatning. Jeg svarte at i de 125 år HR har bestått har just. med pinlig nøiaktighet sørget formaldri å påvirke rettens sammensetning. R. syntes ikke det var noen praktisk ordning og mente at Thinn hadde ordnet det sånn han hadde nevnt, da konsesjonslovsaken var fore. Berg: Jeg har sittet sammen med Thinn, og kan forsikre Dem at intet kunde ha ligget ham fjernere. R.: Jeg har T.s ord for at de to dommere som blir i mindretall skal få uttale sig fritt. Bonnevie: Kan De gi det skriftlig? Riisnäs: Det skal jeg se å skaffe. Berg: Men Terbovens forbud mot at vi tar op spm. om det folkerettsmessige. Riisnäs: Nei, det står ikke iveien. Rivertz: Men hvis noen av de nye skiftet opfatning? Riisnäs: Da kan man bruke plenum og dens avgj. kan være bindende for fremtiden. Berg: Ingen dommer kan noensinne være bundet til å stemme mot sin overbevisning, hverken av plenumsbeslutninger eller på annen måte. Riisnäs: Jeg setter HR så høit at jeg gjerne vil beholde de under 65 - men kan gjerne endre det sånn at man kan skifte ut noen av de eldre hvis de gjerne vil stå mot at noen av de yngre går av. Jeg har også tenkt å opnevne 19 nye dommere. Berg: Vi er helt a jour - 18 som vi nå er, er for meget. Riisnäs: Jeg vil ikke unnvære den sum av erfaring, som de sittende dommere har. Jeg vil rette en henvendelse til hver enkelt dommer om han er villig til å fortsette. Han var overrasket over at folkerettslærerne var enig om adgang til å gå av. Det går da ikke an at et okkupert lands domstoler avgjør slikt, for det er jo de andre som har makten. Berg: Men den moralske makt har domstolen. Jeg vilde ingen arbeidsglede ha hvis just. skal bestemme resultatet av sakene. Og hvordan vilde det stemme med ens dommerløfte? Rivertz: Det vilde ikke være noen domstol da. Riisnäs: Men der er høiere hensyn: Vi har Terbovens ord for at bare gj. NS går landets redning. Og nå kommer vi ingen vei. Bonnevie: Hvordan er det med manntallet. Riisnäs: Det vil ikke bli gj.ført. Han bad oss ikke skrive til Terboven.

Evensen hos Riisnäs.

Riisnäs: (Skriftlig fra Terboven.)

Særlig ubeleilig å ha konflikt nå - tenk bare på Italias stilling i Middelhavet. Vi sitter forøvrig her også i kraft av folkeviljen. E: Hvad sikter statsråden til, jeg har ikke sett noe. R: Jo . . . det fremgår av T.s tale. Folkeretten. E: Den tyske generalstabs håndbok. Domstolenes uavhengighet - de to forordn. R: Hastverksforordninger. Pynteligere å avskjedige de eldre i henhold til frd. enn til Terbovens frd. E: Låge foreningen. Lagm.rett. R: Sörgelig. E: Tatt avstand fra det. R: Nei, det har jeg hatt vanskelig for å gjøre. Vil De ikke Tenke på det? E: Ikke nødvendig. Frakken på: E: langt under aldersgrensen.

F.S.: Ja, det vet jeg også. Og vi vet begge, at de 300000 idrettsmennene står likeså samlet mot Dere; og det må en jo si er en sund og sterk del av ungdommen. Men hvem er det så som blir igjen? Det tror jeg, jeg vet. Med FrittFolk, som jeg leser hver dag, følger lørdagene et blad, som heter Hirdmannen. Nå, når vi mangler vittighetsblader, skulde De lese noe av det gallematias som der blir prestert. Sist lørdag fikk vi høre om at allerede Harald Hårdråde var grepet av tanken om storgermansk samling og følgerlig fant at da måtte han først kverke England. Dette sprøitet blir skrevet av Hirdmannens redaktør, herr Orvar Sæther, av FrittFolk ser jeg, han er utnevnt til Hirdens ideologiske leder og at han skal holde kurser for våre lærere for å sette dem inn i nyordningen og den nye tid. Den del av ungdommen som han på den måten skal kunne virke på, det kan da vel ikke godt bli andre enn de rene ignorantene? (Pause)

Riisnäs: Men, man har drevet avguderi med retten. Der er også andre verdier til. Jeg for min del mener at hensynet til fedrelandet må gå foran alt. Og tenk så på, hvordan vårt land er stedt idag, tenk bare på hvor ille det står til med våre forsyninger.

F.S.: Det er nok så. Men det er også et ord fra vår barne-lærdom som sier, at mensket lever ikke av brød alene. Og at det ordet virkelig betyr noe for det norske folk, det er altså det vi ser idag.

Riisnäs: Men i Tyskland sitter da den dag idag Reichsgericht på grunnlag av Weimarforfatningen uten å komme i konflikt med riksstyret.

F.S.: Javel, men en av de første jurister Tyskland har hatt i dette århundre, dr. Walter Simons, han som hadde slik anseelse, at han uten å miste sitt ansikt kunde ta på sig det tunge oppdrag å undertegne Versaillesstraktaten, - Simons som fra 1922 til 29 var president i Reichsgericht, han har skrevet (i forordet til den tyske oversettelsen av James Becks bok om den amerikanske statsforfatning) at Weimarforfatningen vil ikke kunne holde dersom ikke Tyskland får en sterk og selvstendig høieste domstol som i likhet med den amerikanske har rett og plikt til å passe på at ikke riksdagen eller sentraladministrasjonen glir ut. Og der har De mener jeg, i to ord det som særmerker de frie forfatningene: Århundersoverføring har lært menneskene, at hvor ett parti og enn mer en enkelt mann har fått hele makten, den ukontrollerte makt, der har dette uvegerlig ført til vilkårlighet - man har glidd ut. Motsetningen til å gli ut er nettopp det vi kaller rett. Men hvad rett er, det har han som henger der, (jeg pekte på et kolossalbilde av Quisling) ikke den fjerneste anelse om.

Riisnäs efter en pause: Men synes De ikke, det i og for sig er en riktig tanke at dommere skal gå av når de er 65 år?

F.S.: Nei, min erfaring er at så å si alle de av mine kolleger som har gått av ved 70 års alderen har vært helt på høiden hele tiden. Det er sunde arbeidsforhold vi har og så samler en jo stadig større erfaring.

Riisnäs: Men Roosevelt fikk da vedtatt en aldersgrenselov for dommere.

F.S.: Nei, det han fikk vedtatt var en lov om at dommere i Høiesterett kunde gå av med full lønn som pensjon - forat de ikke av økonomiske hensyn skulle fristes til å sitte, når de ikke lenger var i full vigør.

Riisnäs: Ja, og benyttet ikke flere sig av den adgangen?

F.S.: Jo, det gjorde de. Brandeis gikk av i henhold til den loven da han var 82. Og Holmes hadde gått av da han var 91.

Riisnäs: (etter en pause) Men for å komme tilbake til det vi først talte om: Tenk Dem nå, at det norske folk skiftet opfatning. Vilde De ikke da fortsette i Deres dommergjerning?

F.S.: Jeg tror jeg har et sjeldent godt kjennskap til det norske folk - det har i alle år vært min hovedinteresse å få det. Og det kan jeg forsikre Dem, at det norske folk vil aldri kunde vinnes for de ideene, som Tysklands makthavere av idag bekjenner sig til.

Riisnäs: De mener altså, at det vilde være til ulykke for vårt folk, om det tok op nasjonalsosialistiske ideer?

F.S.: Ja, en verre ulykke tror jeg ikke kan ramme noe folk. Og så en ting til: I en rekke forordninger har det nåværende styre sagt klart fra, at det bare har bruk for folk, som helt og fullt går inn for de nye ideene. Og forleden leste jeg i Fritt Folk at de som var uenige, men allikevel fortsatte i sine embeder var utro tjenere. Når da forholdet i mitt tilfelle er at jeg av hele mitt hjerte er imot disse ideene, da skjønner jeg ikke hvad moro det kunde være å få mig til å fortsette.

Riisnäs: Ja, men tenk for en ubotelig skade det vil medføre for vårt rettsliv om den Høiesterett vi har idag og som står så høit, skal gi plass for en domstol som kvalitetsmessig står så meget lavere!

F.S.: Å, i det lange løp betyr ikke det så meget. Det som da betyr noe, det er at folkets rettsbevissthet ikke lider skade. Den er klar og sterk idag og Høiesteretts optreden har vært i pakt med den og har styrket den.

Jeg var i mine unge dager hvert år i Finnland og oplevet hvad rettskampen betydde for Finnlands folk. Dengang - i 1900 - foretrakk Åbo og Vasa Hovrätters medlemmer å gå av fremfor å godkjenne det ulovlige verneplikt i Uka 1. Og 13 år senere tok medlemmene av den gjenværende, Viborg Hovrätt, heller et 15 måneders opphold i Kretsfengslet i Petersburg enn å handle mot sin samvittighet. Jeg vet hvad dette betydde for Finnland hvor rettsordenen alltid har vært holdt høit - som hos oss. Forresten skulde De lese Runebergs dikt Landsnövdningen; det står i Fänrik Ståls Sägner og har en merkelig aktualitet idag.

Riisnäs: Det skal jeg gjøre. Men jeg skjønner det ikke er noe utkomme med Dem.

F.S.: Nei, for mig er dette religion.

Riisnäs: Jeg vil si nå når vi skilles, at jeg alltid har forstått at De i Deres arbeid søkte efter realitetene bak formene.

F.S.: Vel, det prøver en jo helst å gjøre. Og jeg for min

del vil si, at jeg har satt pris på at vi har kunnet tale så
åpent sammen.

Desember 1940
F. Schjelderup

21/12-40Aars hos Riisnäs:

R: Mandat fra folket. A: Fra Reichskommissar. R: HR står som en bom for statsm. for den nye ordning. A: Efter T.s brev den naturlige ordning - og renselig. R: Ja. Jeg har fått for kort frist. A: Vi forstod at man anså kong. overflødig. R: Av hensyn til landet må dere sitte. A: Ikke sitte av hensyn til min samvittighet. - Annet vilde være spillfekteri. R: Adm. har för utnevnt dommere av en politisk opfatning. A: Det er noe annet. Utnevnt i en grl. m. HR. R: Grunnloven eksisterer ikke mer. A: Efter folkeretten kan ikke grunnloven endres. R: Sitte i januar 8 av oss (de gamle HRdommerne?) med de nye. HR ophört å være den tredje statsmakt. A: Da er det ikke noen HR. Selv om alvorlige følger for mig personlig, må jeg gå - det er et samvittighetsspørsmål. R: Mange saker? A: Å nei. Og Hetle avgjort för jul, om ikke Stang var blitt arrestert.

Grette hos Riisnäs:

Riisnäs: Jeg kommer til å rette en anmodning til de yngre om å fortsette. Dessuten kan ikke HR selv bestemme, når de skal gå. G: Vårt arbeid må stanse, slik som situasjonen forelå. R: Det kommer en anmodning imorgen og en betenkning mandag. Ikke fratrådt för dere uteblir efter rettsferien. Der vil ikke vederfares dere noe ondt.

Klästad: Efterat Alten var hos R., sökte han å lokke en jurist til å gå inn ved å si at Alten sannsynligvis vilde samtykke i å bli justitiarius.

Solem hos Riisnäs.

R: Jeg blir rent utslitt av disse samtaler. S: Ja, det forstår jeg nok. R: Det lempeligste om vi oss imellem ordnet oss uten hensyn til alderen om hvem som skulde bli igjen og hvem som skulde gå. S: Når inngrep har vært forsökt fra dept., fylkesm. eller ptm. har jeg i disse 30 årene avvist. Da kan en ikke vrenge av sig sin overbevisning som en skjorte. Da hogger jeg heller ved. R: Det er altså ingen bro mellem oss. Og nu er det revolusjon. S: Nei, krig. R: Vi mener å handle til landets beste. S: Ja, det tror jeg nok. Men jeg mener at for landets beste gjæller det å oprettholde den HRs uavhengighet som har bestått i 125 år. R: Men dere kan ikke gå av uten tillatelse. S: Det vil jeg ikke diskutere med Dem.

Kl. 1,20.

Berg refererer sin avskjedsansöknings.Bonnevie refererer det andre brevet.

Berg: Jeg betrakter mig som fratrådt i henhold til mitt eget brev, ikke til hans. Noe svar trengs ikke. Ad brev 2: R. må vel sies å ha godkjent retten til å fratre. Intet sagt om at man kan tre tilbake om 6 uker. Jeg er villig til å delta i en fellesskrivelse om pålegget til de lo og vi har rett til det, da vi ennu sitter i våre embeder.

Alten: Vi bör fasrholde vårt standpunkt.

Berg: R.s plan er å opnevne nye hurtigst og kneble de gjensittende. Og: Når de 9 har böiet sig, så får han lettere 9 nye.

Fougner: Vi skal holde vår linje og ikke innby til forhandlinger. Utkast lest op.